

H Í D R O B B A N T Á S

A II. világháború idején fontos hadiútvonal volt a Biatorbágy-hegyeshalmi vasútvonal. Ennek egyik legsérülékenyebb pontja a biatorbágyi viadukt volt. Több forrásban jelent meg írás az 1944. évi viaduktrobbantás előkészületeiről. A Vasút című lapban Lovas Gyula jelentetett meg 1982-ben ezzel kapcsolatos anyagot, mely az emberi emlékeztetetre hagyatkozva több helyütt tartalmazott pontatlanságot. Nemeskéry-Kiss Géza viadukt építésével foglalkozó írása (Mélyépítéstudományi Szemle 1983/5.) az oroszok gyors előrenyomulásával indokolta a robbantás elmaradását. Legközelebb a történetekhez Buskó Andrásnak a Helytörténeti olvasókönyvben megjelentetett Vasútépítés, vasúti katasztrófák Biatorbágyon és Herceghalmon című tanulmánya áll, melyben az említettekén kívül az is szerepel: „A községi szájhagyomány szerint a viaduktok őrzésével megbízott katonai parancsnok sajnálta felrobbantani a szép vasúti műtárgyakat és a német magasabb parancsnokság megtevesztése miatt került sor a Füzes-patak hídjának felrobbantására”. Hogy közelebb kerüljünk az igazsághoz, megkerestem a hídorparancsnok fiát, Wiesner Sándort, a karádi polgármestert. Ő az alábbi írást küldte a témával kapcsolatos emlékeiről. (A szerk.)

A völgyhidak, vagyis a Viadukt Magyarország egyik legszebb ipari emléke. Biatorbágy és a Viadukt neve, sajnálatos módon együtt él Matuska Szilveszterével. Az emberi sors fintora, hogy egy terrorista, aki ártatlan emberek életét oltotta ki – nagy károkat okozva az országnak – örök emléket állított magának a híd felrobbantásának gáztettével. Ehhez a kétes dicsőséghez segítette a robbantót az a tény, hogy két alkalommal is filmet készítették erről a tragédiáról – „Merénylet” címmel. Az első film felvételeinél (1959-ben) a két község, Bia és Torbágy (akkoriban közigazgatásilag nem volt összevonva) számtalan lakója statisztált. Köztük édesanyám, mint ápolónő, én meg a pirotechnikus segédje voltam.

Megkeresésem és Lovas Gyula mostani cikke adta a végső lökést, hogy bátyámmal megírjuk emlékeinket, ameddig egészségünk engedi – mielőtt még mi is elmegyünk őseink után. Illő, hogy 60 év után legalább a helybéliek megismerjék az igazságot, és ezeket az alkalmanként felbukkanó áltörténeteket – emlékezetünk és a bizonyítékok erejével valós helyükre tegyük. Ezzel tartozunk Wiesner Lajos karpaszományos hadapródmesternek, aki a torbágyi és herceghalmi hídőrség parancsnoka, valamint a vasútvonal ellenőrző tisztje volt, és nekünk az Édesapánk. A torbágyi viadukt, vagy völgyhidak megmentése, megmaradása kizárólag az ő nevéhez fűződik. Ebben a történetben egyedül ő vitte a bőrért a vásárra. Írásunkkal tisztázódhatnak a Viaduktal kapcsolatos vad legendák.

A hidak megmentésének elmondására, a leghitelesebb ember – aki koronatanúja az 1944. december 23-i, események nagy részének – az akkor 10-ik évében lévő – 1957-ben Svájcba menekült bátyám, Wiesner Lajos vállalkozik. Ebben az írásban ő emlékezik ezekre a napokra és mindketten későbbiekben a családjukban ezerszer elhangzott legapróbb részletekre – anélkül, hogy az említett cikkben szereplő derék vasutasok emléke, hűségük a vasút-

hoz, az általunk tett kiigazításokkal csorbulna. (Bátyám szavait dőlt betűkkel írom.)

A ma élő embernek – az akkori események könnyebb megértése végett először idézzük fel, ki is volt a torbágyi és herceghalmi völgyhidak parancsnoka, valamint a vasútvonal ellenőrző tisztje.

Vitéz Szurmay Sándor nyugalmazott honvédelmi miniszter gyalogsági tábornok és a Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténeti Bizottságának tagjai által, a második világháború alatt írt – A magyar gyalogság című 620 oldalas nagy terjedelmű dokumentumában – több biai és torbágyi születésű gyalogos katona adatai, harcainak helyei és kitüntetései mellett, a következőket írja édesapánkról.

Idézet a műből: „Wiesner Lajos okl. erdész, hadapródmester. 1889. Galgamácsa. 1910. november 15-én vonult be katonai szolgálatra Bécsbe a 32. k. gy. e.-hez. A világháború kitörésekor újból bevonult tábori ezredével, a szerb frontra ment, ahol a sabáci harcokban megsebesült. Küzdött még az orosz, román és az olasz harctereken, miközben kétszer megsebesült, légnyomást szenvedett és megbetegedett. Ütközeteinek főbb helyei: Zogoruc, Piave, Isonzó. 1941. február 28-án rk. fegyvergyakorlatra vonult be és jelenleg is katonai szolgálatot teljesít, mint a biai és herceghalmi hídőrség ellenőrző tisztje. Kitüntetései: O, Br, Ezüst érdemkereszt. Kcsk, Seb.é., Heé, 1912 mozgósítási érem, Osztrák, Bolgár, Török, heé., Délvidéki eé.”

Édesapánk 1941 közepén vette át a torbágyi és herceghalmi hidak parancsnokságát.

Lovas Gyula 1982-es cikkében ezt olvashattuk: „Az állomás közvetlen szomszédságában volt a két hatalmas – 42 m hosszú völgyhíd.”

Bátyám 47 év távlatából a következő módon emlékezik a helyszínre és a hidakra. „A hidak csak országos léptékkel voltak az állomás közvetlen szomszédságában. Az állomás épülete után, a hidak felé, az állomásfőnök kertje volt, majd Kúti Mihály váltó- és sorompókezelő szolgálati lakása, mely az azt követő egyemeletes, ún. vízházhoz volt hozzáépítve. A vízház utáni orgonasövénnyel elkerített területen a pályakezelőség raktárbódéja állt. Az udvaron talpfákat, síneket és váltóalkatrészeket tároltak. Ezután következett az őrség elől-hátul udvaros, szintén egyemeletes, épülete, a hátsó udvar dísznóvalakkal. Az emeleten Varga Gyula raktármester lakott a családjával, földszinten volt a hídőrség laktanyája. Majd hosszú vasutas kert terült el, melynek, az őrség felőli végében egy, a légitámadások kezdetekor oda épített, légvédelmi betonbunker állott. A kertet követően a váltó- és sorompókezelő őrház, az ún. bakterház, valamint egy nagy udvaros, egyemeletes, hosszú épület állott. Ez hat vasutas családnak nyújtott szolgálati otthont. Ennek udvarán is ólak állottak. Ekkor jött a sorompós vasúti átjáró, valamint a nagy területen fekvő transzformátor alállomás lapostetejű, modern építménye. Innen még legalább 150-200 méterre állottak és – gondolom – állnak még ma is a völgyhidak. Tehát a hidak emlékezetem szerint legalább 6-700 méterre voltak az állomástól.

A hidak közelében, a már majdnem hídmagas két töltés között, fémszerkezetű állványon, a pályatesttel egymagasságig érő platón, a tűzérőség »boforsz« típusú légvédelmi gépjárművel felszerelt egysége szolgált. Őket később a hidak közeléből elvonták. A 42 m hosszúság egyértelműen elírás, mert legalább 120-150 m (!) hosszúak, és a magasságuk 28-30 m lehet.”

Lovas Gyula írásában, és más helyütt pontatlanságok jelentek meg. Ilyen: „A magyar hídőrséget senki sem riasztotta. Ők csak délután indultak el, amikor a szovjet csapatok már közvetlen közelbe jutottak. Sietségben történt-e, vagy szándékosan, de jöllehet a híd robbantásra már fel volt szerelve, s az őrség szobájába vezettek a robbantóvezeték szálai, de nem robbantottak. Szeder Márton váltókezelőnek Wiesner őrmester már futtában kiáltotta, hogy szedje le a robbantószinórt a hídról. Csak a közúti hidat robbantották fel maguk mögött, hogy visszavonulásukat ezzel fedezzék. Menekültek volna Esztergom felé, de nem jutottak messze, a harcok után megtalálták holttestüket a biatorbágyiak.”

Vegyük sorjába, mi is volt a valóság!

„A hídőrséget nem kellett riasztani, mert a fegyveres katonák tartózkodtak éjjel-nappal a hidakon és lent a pilléreknél. Háború volt.

Végéhez közeledett Budapest szovjetek általi bekerítése, és emiatt szüntelenriadókészültség volt érvényben. Az állandóan őrzött és a sötétedés kezdetétől megduplázott őrszemekkel védett hidakon, vagy azoknak közelében, idegeneknek keresni valója nem lehetett.

A völgyhidakat az utolsó héten készítették elő a robbantáshoz, amit a torbágyi egység pesti zászlóaljától kivezényelt utászok végeztek el. A bebiztosítás után ők elvonultak. Parancsnokuk, egy őrmester néhány nappal december 23-a előtt tért vissza Torbágyra. A hidakon egyébként csak a pályáőr, aki naponta a síneket mindkét oldalon végigjárta, a jelzőlámpákat karbantartó ügyeletes váltókezelő, valamint a segédjével kézihajtányon közlekedő pályamester haladhatott át. Akkor még a teljes civilforgalom, valamint a hadi, személy- és teherszállítás jelentős része a síneken zajlott le.

Aki egy pillantást vet a Kárpát-medence térképére, azelőtt nyomban világossá válhat a torbágyi völgyhidak kelet-nyugat irányú vasúti közlekedésben történő, egykori stratégiai jelentősége. Ez fokozott mértékben vonatkozott a háborús időszakra. Ilyen terhű felelősséget, pont ezért, nem műkedvelő dalárdára bízta, akik futtukban másokkal tépettek ki a »robbantózsínort«, hanem katonákra, aki a helytállást katonatársaikért még magyar erénynek tartották. Robbantáskor az objektum mindig a robbantómester látómezéjében áll. Elképzelhetetlen, hogy közel egy km-re lévő őrségi szobába vezették volna a robbantózsínort. Tehát a cikkíró idevágó állításai a fantázia világába tartoznak. A hídméntésnek egyébként már másnap akadt »gazdája«. Vadnál vadabb történetek keletkeztek, amelyek csak akkor némultak el, amikor apánk Budapest ostroma után hazatért.

A fenti idézethez még annyit, hogy senki nem menekült Esztergom felé, mert a faluban harcok nem voltak. Ezért holttestüket sem találhatták meg a torbágyiak. Erre bizonyíték, hogy édesapánk Wiesner Lajos még 13 évig élt a háború után. 1957. október 20-án halt meg, és a torbágyi temetőben nyugszik.

A legendákban, s a témában megjelent írásokban könnyedén kezelték a tényeket. Édesapánk 1941 közepén vette át a parancsnokságot. A torbágyi transzformátor alállomás, a herceghalmi hídrőség is a hatáskörébe tartozott. Torbágyon töltött szolgálati éveinek minden gondolata a hidak biztonsága körül forgott, ő teljesen összenőtt feladatával. Ez a családot is jellemezte. Minden kisebb-nagyobb dőrejnél – főleg légítámadások idején, anyánk riadt szavai még ma is fülemben csengenek: »Jaj Istenem, a hidak!« A hídrőség állandó éberségén múltott, hogy a többszörösen megkísérelt merényletek mindig sikertelenül végződtek. Egy alkalommal a töltés bozotos oldalán ismeretlenek megközelítették a hidakat. Az őrségnek volt két ál-

landóan szolgálatban lévő kutyája. Egy német juhász, Sztálin és egy hatalmas, fekete keverék, Churchill. A kutyák észrevették a bozótban tartózkodó ismeretleneket, és rájuk rontottak. Azok fegyvereiket használva, Churchillt halálosan megsebesítették. Az őrség visszatüzelte, de a merénylők elmenekültek. Ezután a bozót, a hidak közelében, kirtották a töltésről.

Apánk izig-vérig, két világháborút végigküzdő, többszörösen sebesült, sokszorosán kitüntetett katona volt, akit bátorsága és magyarsága mellett, a fegyelmesség, de mindenkor ésszerű és emberséges cselekvés jellemezte.

1944 vége felé hetek óta tartó hol erősödő, hol gyengülő, de végül is folyamatosan közeledő ágyúördögés töltötte ki napjainkat. Szorongó félelemmel feküdtünk és keltünk.

December 23-a borúsnapnak indult. Lakásunk a Holzer-vendéglő épületének hátsó felében volt (későbbiekben a Viadukt étterem, presszó volt abban az épületben). Délelőtt, 10 óra felé édesanyánk üzenettel küldött édesapánkhoz. Elindultam a kb. 200 méterre lévő őrség felé. Ebben a zavaros időszakban már két őrszemet is állítottatott édesapánk. Az egyik a vasútjelölő bejárónál őrködött, a másik az akkori posta felőli oldalon lévő főbejáratnál posztolt. Az őrszem kiállítására lettem hirtelen figyelmes: »Fegyveerbe!« Úgy gondoltam ellenőrzés érkezik a budapesti parancsnokságról. A honvédek pillanatok alatt fegyveresen felsorakoztak, apánk pedig a fogadáshoz a kapu felé sietett. Ekkor pillantottam meg egy érkező német katonai gépkocsit, egy kételtű járművet, amit mi, gyerekek »csónakos autó«-nak neveztünk. Négyen ültek benne. A sofőr valami utasítást kapott, ő nem szállt ki, a többi pedig az őrség felé indult. Apánk kilépett a kapun, tett két-három lépést és megállt. A németek hozzá érve a jobb karjukat magasba lendítve »Heil Hitler«-rel üdvözölték. Ő kezét a sapkájához emelve magyarsan szalutált. Az I. világháború teljes időszakát a monarchia közös hadseregében szolgálta végig, tehát kiválóan beszélt a németet. Egy szemüveges tiszt, gondolom a legrangosabb, előbbre lépett, ez vitte a szót. Majd írást nyújtott át, amit apánk gondosan elolvastott. Tartalmával láthatóan nem értett egyet, mert ő a papírt elutasító gesztussal visszaadta. A beszélgetés korrektt, de mindkét fél részéről határozott hangvételben folyt. Miután nem tudtak megegyezni, apánk az őrség felé mutatva elindult. A bejáratnál a három németet előreengedte. Mielőtt belépett volna a kapun, még gyorsan odaszólt hozzám: »Fiacskám siess haza és tartózkodjatok a lakásban. A kód oszladozik és légítámadásra kell számítani.« Majd belépett ő is a kapun. Az udvaron a három német elé kerülve átvezette őket az udvaron. Még láttam, amint a vasút felőli kiska-

pun kimennek, és az állomás épülete felé tartanak.

Othton elmeséltem édesanyáknak a történetet. Még nem telt el egy óra, ő engem ismét az őrségre szalasztott, remélve, hogy ezúttal átadhatom üzenetét.

Újból, ekkor már félúton, megláttam a német tiszteket, Ők az őrségtől a kételtűhöz siettek, majd elrobogtak. A nap már átsütött az egyre gyérülő ködön. Rövidesen szovjet vadászpilóták jelentek meg, és fedélzeti gépágyúikkal többször is végigpásztázták az országúton visszavonuló német alakulatokat.

Apánk ebéd után hazasietett, borús hangulatban volt. Elmondta anyáknak az eseményeket, majd arra figyelmeztette meg, hogy mostantól kezdve mindennel számolni kell, tehát legyünk készenlétben. Amitől mindig féltünk, de hinni soha nem akartuk, kézszelfogható közelségbe került. A délelőtti látogatók parancsba foglalt robbantási szándékkal érkeztek. Ennek a végrehajtását apánk meggátolta. Közölte velük, hogy a völgyhidak az ő védelme alatt mindaddig érintetlennek maradnak, amíg az illetékes magyar katonai parancsnokságtól másértelmű írásbeli utasítást nem tudnak felmutatni. Elkövetkezett az este. Édesapánk 18 óra tájban hazaszaladt, és közölte velünk, hogy utasítást kapott feletteseitől a visszavonulásra és a hidak robbantására. Járőrjelentések szerint az oroszok már Bia határában voltak. Anyánkat arra kérte, hogy a már elkészített élelemmel és a fontosabb ruhaneműkkel a lehető leggyorsabban költözzünk át Vargák pincéjébe, ami az őrség épülete alatt volt. A főraktáros családja már lent van. Szédülő fejjel hallgattam szavait, mert mi, gyerekek is láttuk és éreztük a háború borzalmaival, akkor is, ha a szerencsésebb sors minket ezideig a legrosszabbaktól megkímélt.

20 óra körül édesapánk még egyszer utoljára lejött hozzánk a pincébe elbúcsúzni. Édesanyánkkal együtt sírtunk. Apánk nyugodt hangon intett bennünket, hogy vigyázzunk magunkra és feküdjünk le, mert késő van. Hármunknak jutott egy ágy, azon ülve vártuk a robbantást. Anyánk csendben imádkozott.

10-15 perccel 22 óra előtt – közben már reméltük, hogy nem fog bekövetkezni – egy borzalmas detonáció rázta meg a pincét, az épületet, az egész falut.

Édesanyánk megint sírni kezdett, a viaduktok pusztulásában évek éjjel-nappali hiábavaló rettegését látta. Nagy volt az örömmünk másnap, december 24-én, amikor egy vasutas jelentette: A hidak még állnak! Úgy éreztük, hogy ez édesapánk biztató üzenete és nemlétező karácsonyfáknak ez lett a legszebb díszé. Az oroszok ekkor már birtokukba vették a falut.”

(Folytatjuk.)

Wiesner Sándor
egykori (lélekben ma is) torbágyi lakos